

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ HÂKİMLER VE SAVCILAR İÇİN MESLEK İÇİ EĞİTİM SETİ

Slaytlar

TÜRK YARGISININ İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ KONUSUNDA KAPASİTESİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ

AVRUPA BİRLİĞİ - AVRUPA KONSEYİ ORTAK PROJESİ

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

STRENGTHENING THE CAPACITY OF THE TURKISH JUDICIARY ON FREEDOM OF EXPRESSION

EUROPEAN UNION – COUNCIL OF EUROPE JOINT PROJECT

İÇİNDEKİLER

2	Slayt No. 1: İstatistiklerle İfade Özgürlüğü
7	Slayt No. 2: Hakaret ile İlgili Uluslararası Standartlar
13	Slayt No. 3: Terörizmle Mücadele Konusunda Uluslararası Standartlar
20	Slayt No. 4: İfade Özgürlüğü Kaynaklar, Kapsam ve Unsurlar
32	Slayt No. 5: Leroy Davası Karikatürü
33	Slayt No. 6: Hakaret Suçu ile İlgili Ulusal Mevzuat ve İçtihatlar
41	Slayt No. 7: Hakaret Fiilinden Kaynaklanan Tazminat Hakkıyla İlgili Ulusal Mevzuat ve İçtihatlar
45	Slayt No. 8: İfade Özgürlüğü ve İnternet
51	Slayt No. 9: Üç Aşamalı Test Uygulaması

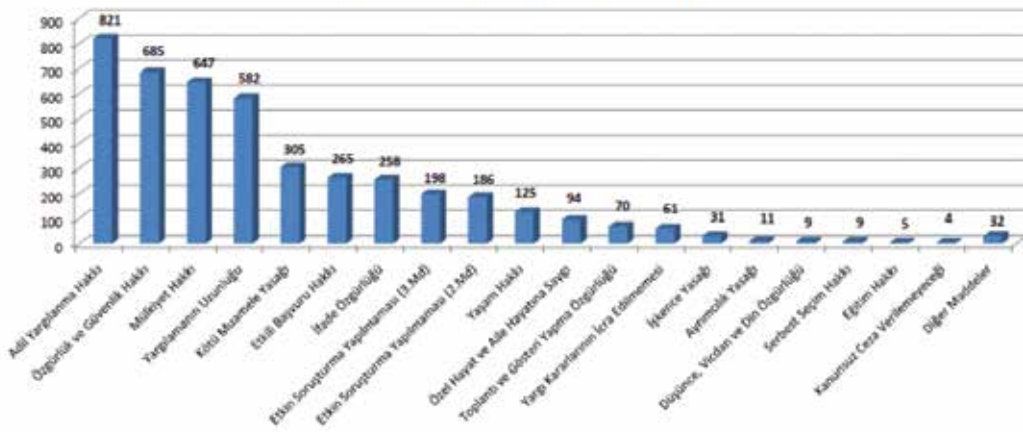
SLAYT NO. 1 İSTATİSTİKLERLE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

İSTATİSTİKLERLE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

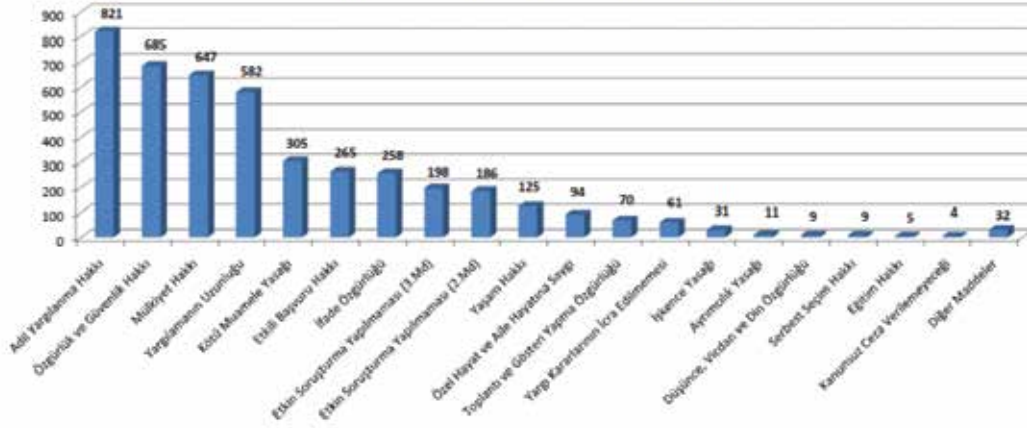

1959 - 2015 YILLARI TÜRKİYE'NİN AİHS İHLALLERİ DAĞILIMI

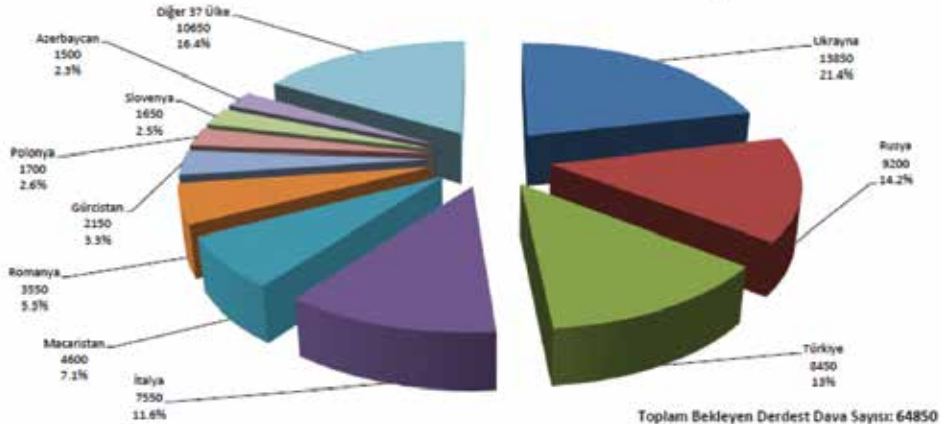

1959 - 2015 YILLARI TÜRKİYE'NİN AİHS İHLALLERİ DAĞILIMI

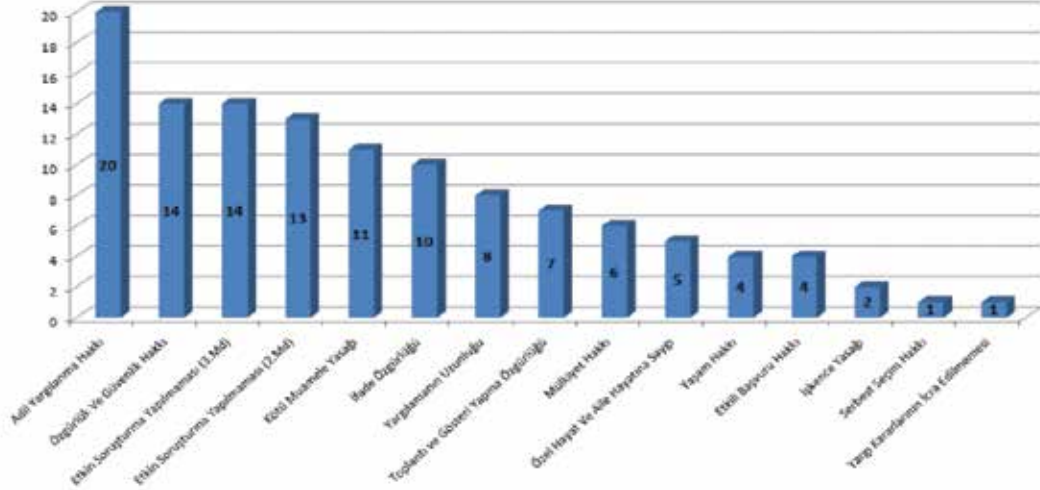
31 ARALIK 2015 İTİBARIYLA AİHM ÖNÜNDE BEKLEYEN DERDEST BAŞVURU SAYILARI

SLAYT NO.1 İSTATİSTİKLERLE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

2015 YILI AİHS İHLALLERİ DAĞILIMI

2015

	Total	Total	Total	Total	Total	3	2	3	3	3	4	8	6	6	7	8	9	10	11	12	13	14	PI-1	PI-2	PI-3	PI-4							
Albania	7	7													2		1	5					4		5								
Andorra	0																																
Armenia	8	8							2	1				1	5								1	2		2							
Austria	8	5	3																														
Azerbaijan	19	19			1							1	4		7	2							2		1	3	6	2					
Belgium	13	11	1	1								2	1	1	2	5																	
Bosnia and Herzegovina	3	3	1												1												1						
Bulgaria	33	28	2		2			2	1	10	5			3	5		3	3	1				0		6		3						
Canada	25	17	8							1		2	3		4	5											2						
Croatia	6	5			1										8	1											1						
Czech Republic	4		2	2																													
Denmark	0																																
Estonia	3	3	2												2	1											1						
Finland	7	3	2																								1						
France	37	17	10								2	3		2	6		1		1	3							1						
Georgia	4	2	1		1																												
Germany	11	6	5												1	3											1						
Greece	47	43	4										13		1	5	5	20	1								1						
Hungary	64	43	2							1	1		6		3	1	21										12	2	9				
Iceland	1	1																															
Ireland	0																																
Italy	34	31	3												1	1	1											2	7		1		
Latvia	7	6			1										4																		
Lithuania	3	3														1	1																
Luxembourg	14	9	2	1	2																												
Malta																																	
Poland																																	
Portugal																																	
Romania																																	
Slovakia																																	
Slovenia																																	
Spain																																	
Sweden																																	
Switzerland																																	
Turkey																																	
Ukraine																																	
United Kingdom																																	
USA																																	
Yemen																																	

2015

	Total	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	P1-1	P1-2	P1-3	P1-4	
Austria	1	1																	
Belgium	5	2	2																
Republic of Moldova	19	18	1																
Monaco	0																		
Switzerland	4	3	1																
Netherlands	1			1															
Norway	1	1																	
Poland	39	20	9																
Portugal	20	16	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Romania	84	72	5	1	4	1	6	27	13	3	13	7	5	4	2	2	3	7	
European Federation	116	109	6	1	15	20	4	44	20	8	54	19	6	8	6	1	22	15	
San Marino	1	1																	
Serbia	17	16	1																
Slovak Republic	14	13	1	1															
Slovenia	14	13	1																
Spain	4	2	2																
Sweden	6	4	2																
Switzerland	10	3	7																
The former Yugoslav Republic of Macedonia	12	11	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Turkey	87	79	3	5	4	13	2	11	14										
Ukraine	51	50	1																
United Kingdom	13	4	9																
Sub-total	694	100	8	35	33	58	10	157	88	12	1	182	131	104	45	3	61	3	
Total																			

ADALET BAKANLIĞI – CEZA İSTATİSTİKLERİ

• 2013 yılında hakaret ile ilgili açılmış ceza davası:

- Kamu görevlisine hakaret: 345729
- Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama: 361
- Cumhurbaşkanına hakaret: 139
- Devletin egemenlik alâmetlerini aşağılama: 173
- Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama: 145

HAKARET İLE İLGİLİ ULUSLARARASI STANDARTLAR

İTİBAR HAKKI

- Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 17. maddesi kişinin onur ve itibarına yöneltilen saldırılara karşı koruma sağlar.
- AİHS 10. madde ise başkalarının itibarı ve haklarını ifade özgürlüğünün sınırlandırılma nedenlerinden biri olarak belirtir.
- “8. maddenin söz konusu olması için, kişisel onur ve itibara yöneltilen saldırı belirli seviyede önem (ciddiyet) taşımalı ve özel hayata saygı hakkının kişisel anlamda kullanılmasına zarar verir şekilde olmalıdır.”
A – Norveç, n° 28070/06, 16 Aralık 2010

AİHM STANDARTLARI

AİHM Adil Denge Ölçütleri

AİHM, ifade özgürlüğü ile başkalarının şöhretinin çatışması halinde çatışan menfaatin dengelenip dengelenmediğini, dolayısıyla müdahalenin demokratik toplumda gerekli ve orantılı olup olmadığını belirlemeye yönelik bazı kriterler geliştirmiştir.

AİHM STANDARTLARI

AİHM Ölçütleri– hakaret kabul edilmeyen haller:

- İfade doğru mu?
Ör: *Ristamaki ve Korvola – Finlandiya, n° 66456/09*
- Ayrıcalıklı mı? (mahkeme veya mecliste söylenmiş ise, yargılama tutanağı ise)
Ör: *Castells – İspanya, n° 11798/85*
Ör: *A – BK, n° 35373/97*

AIHM STANDARTLARI

AIHM Ölçütleri– hakaret kabul edilmeyen haller:

- Hiciv mi?

Ör: *Rózycki ve Kuliś – Polonya, n° 27209/03*

Ör: *Vereinigung Bildender Künstler – Avusturya, n° 68354/01*

- Makul bir yayın ise– gazeteci doğrulama amacıyla iyi niyetle çıkarmış ise ve yayın kamunun yararına ise?

Ör: *Stankiewicz – Polonya, n°48723/07*

Ör: *Bladet Tromso ve Stensaas – Norveç, n° 21980/93*

AIHM STANDARTLARI

AIHM Ölçütleri– hakaret kabul edilmeyen haller:

- Hakaret içeren görüş başkasının ifadesi ise (ve gazeteci o görüşü desteklemiyor ise)?

Ör: *Jersild – Danimarka, n° 15890/89*

- Devletin herhangi bir kurumu hedef alınmış mı?

Ör: *Eon – Fransa n° 26118/10*

Ör: *Otegi Mondragon – İspanya, n° 2034/07*

AIHM STANDARTLARI

AIHM Ölçütleri– hakaret kabul edilmeyen haller:

- Kamu yararı var mı?
Ör: *Bladet Tromso – Norveç, n°21980/93*
Ör: *Thorgeirson – İzlanda n° 13778/88*
- İfadeler görüş, vakıa değil?
Ör: *Lingens – Avusturya, n° 9815/82*
Ör: *Feldek – Slovakya, n°29032/95*
- Yaptırımın ağırlığı?
Ör: *Axel Springer AG – Almanya, n° 48311/10*

CEZAI YAPTIRIMLAR

Ancak genellikle ceza hukukunun kullanımı itibarın korunması açısından orantısız görülür (bu nedenle de demokratik toplumda gerekli değil).

Ceza hukukunda hakaret kamu düzenini etkileyen davalarla sınırlı kalır.

AVRUPA KONSEYİ PARLAMENTERLER MECLİSİ (PACE) KARARI

“Bir medya mensubunun hapsedilmesi ifade özgürlüğüne yönelik kabul edilemez bir engellemedir ve çalışmaları kamu yararı için olmasına rağmen Demokles’in kılıcı gazetecilerin üzerinde sallanmaktadır. Gazeteciler bu tür bir baskıyla susturulduğunda toplumun tamamı bunun sonuçlarından zarar görür.”

PACE Kararı 1577(2007)

CEZA DAVALARINDA HAKARET

“Caydırıcı etki” ve ceza yargılamaları

“Mahkeme, somut olayda olduğu gibi, başvuranın davranışına benzer davranışları cezalandırmanın, demokratik toplumların olmazsa olmazı olan genel nitelikli tartışmalarda çok önemli bir rol oynayan toplumsal tartışmalara ilişkin hiciv yoluyla yapılan çıkışlar üzerinde caydırıcı bir etki doğurma ihtimali olduğu kanaatindedir...”

Ör: Eon – Fransa, n° 26118/10

CAYDIRICI ETKİ

Hapis cezası

“Caydırıcı etki” yasal yaptırım tehdidi ile hakların meşru şekilde kullanılmasının engellenmesi veya ilgililerin bu hususta caydırılmasıdır.

Ör: *Goodwin – Birleşik Krallık, n° 17488/90*

TERÖRİZMLE MÜCADELE KONUSUNDA ULUSLARARASI STANDARTLAR

TERÖRÜN ÖNLENMESİNE DAİR AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ (16 MAYIS 2005)

- Terörün önlenmesine yönelik uluslararası işbirliği
- Terör ve terörün olumsuz etkilerinin önlenmesinde üye ülkelerin çabalarının artırılması
 - Terörizme Eleman Temini (m.6)
 - Terörizm Amaçlı Eğitim (m.7)
- Tanım

TERÖRÜN ÖNLENMESİNE DAİR AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ (16 MAYIS 2005)

- Terör Suçunun İşlenmesi için Alenen Teşvik (m.5):

“Terör suçunun işlenmesini kışkırtmak niyetiyle, böyle bir eylemin dolaylı olsun veya olmasın terör suçlarını savunarak, bir veya birden fazla suçun işlenmesi tehlikesine yol açacak bir mesajın kamuoyuna yayılması veya başka bir şekilde erişilebilir hale getirilmesi.”

TERÖRÜN ÖNLENMESİNE DAİR AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ (16 MAYIS 2005)

Madde 12:

“Her bir taraf insan hakları yükümlülüklerine, özellikle ifade özgürlüğüne saygı göstererek Sözleşme'nin uygulanmasını sağlayacaktır.”

ZORLUK

“Barış hüküm sürüyor ve Hükümetin otoritesi tartışılmaz nitelikte ise özgürlüklerin güvence altına alınması zor değildir. Hukuk düzeninin insan haklarıyla ilgili taahhütleri korku ve kriz zamanlarında test edilir.”

(S. Sottiaux, Terrorism and the Limitation of Rights, sayfa 410, alıntı Justice Davis, 1866, Milligan davası, ABD)

TERÖRLE MÜCADELEDE TAKDİR PAYI

AİHM terörle mücadelede uygulanılacak tedbirler açısından devletlere geniş takdir payı vermektedir.

Ör: *İrlanda – BK, n° 5310/71, 18 Ocak 1978*

AIHM HÜKÜMLERİNİN ASKIYA ALINMASI

Madde 15:

“Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeci Taraf, durumun kesinlikle gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek koşuluyla, bu Sözleşme’de öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir.”

Madde 10, Türkiye için askıya alma söz konusu değildir.

AIHS 10. MADDENİN SINIRLANDIRILMASI

Aşağıdaki hallerde 10. madde ihlal edilmiş olmaz:

- Şiddete teşvik var ise (ifade, metin),
- Bu teşvikin şiddet kullanımı, silahlı direniş veya bir isyana neden olması konusunda (gerçek) risk var ise.

İLGİLİ AİHM DAVALARI

- Okuyucu mektuplarının yayımlanması
Ör: *Sürek n° 1 – Türkiye, n° 26682/95, 8 Temmuz 1999*
- Siyasi parti programları
Ör: *Refah Partisi ve diğerleri – Türkiye, n° 41340/98, 41342/98, 41343/98*
- Politikacıların ifadeleri
Ör: *Zana – Türkiye, n° 18954/91, 25 Kasım 1997*
- Röportajlar ve makalelerde (haberlerde) PKK üyelerinden alıntı yapmak
Ör: *Sürek ve Özdemir – Türkiye, n° 23927/94 ve 24277/94, 8 Temmuz 1999*
Ör: *Erdoğan ve İnce – Türkiye, n° 25067/94 ve 25068/94, 8 Temmuz 1999*
- TV programları
Ör: *Gündüz – Türkiye, n° 35071/97, 4 Aralık 2003*

İLGİLİ AİHM DAVALARI

- Nefret, intikam, karşılıklı itham veya silahlı direnişe tahrik
Ör: *Şener – Türkiye, n° 26680/95, 18 Temmuz 2000*
- Şiddet, silahlı direniş veya isyana teşvik
Ör: *Gerger – Türkiye, n° 24919/94, 8 Temmuz 1999*
- Silahlı mücadeleyi, savaşı ve kanın son damlasına kadar dövüşmeyi savunan metinler
- Politik düşmanlardan kurtulmak için bıçak-süngü kullanmayı savunan ifadeler
Ör: *Gündüz – Türkiye, n° 35071/97, 4 Aralık 2003*

İLGİLİ AİHM DAVALARI

Mahkemenin dikkate aldığı unsurlar:

- Yayının yeri ve zamanı
Ör: Leroy – Fransa, n°36109/03, 2 Ekim 2008
- Yayının hiciv niteliği
Ör: Leroy – Fransa, n° 36109/03, 2 Ekim 2008
- İfadenin içeriği
Ör: Sürek – Türkiye, n° 26682/95, 08 Temmuz 1999
Ör: Erdal Taş – Türkiye, n° 13021/02, 20 Eylül 2007
- Görüşlerini ifade eden kişi
Ör: Faruk Temel – Türkiye, n° 16853/05, 1 Şubat 2011
Ör: Demirel ve Ateş (no.3) – Türkiye, n° 11976/03, 9 Aralık 2008
Ör: Zana – Türkiye, n° 18954/91, 25 Kasım 1997

TERÖR PROPAGANDASI ≠ NEFRET SÖYLEMİ

- Nefretin alenen ifade edilmesi, sıklıkla nefret söylemi şeklinde adlandırılan kavram nefret suçlarına neden olacak ortamlar yaratabildiği ve geniş çaplı çatışmalar doğurabildiği için ciddi kaygılara neden olmaktadır.
- Suç teşkil eden fiil,
- Önyargılarla harekete geçirilen,
- İrk, din, renk, toplumsal cinsiyete dayanarak belirli bir grubun hedef alındığı.

HAKLARI KÖTÜYE KULLANMA YASAĞI

AİHS madde 17

Bu Sözleşme'deki hiçbir hüküm, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesi veya bunların Sözleşme'de öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmalarını amaçlayan bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkı verdiği biçiminde yorumlanamaz.

*Ör: Norwood – BK, n°[Kabul edilemezlik], Başvuru no. 23131/03,
16 Kasım 2004*

SLAYT NO.4 İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ KAYNAKLAR, KAPSAM VE UNSURLAR

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ KAYNAKLAR, KAPSAM VE UNSURLAR

ULUSLARARASI KAYNAKLAR

Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, 19. madde

Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.

ULUSLARARASI KAYNAKLAR

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 19. madde

1. Herkesin, bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır.
2. Herkes, düşüncelerini açıklama hakkına sahiptir; bu hak, herkesin, ülkesel sınırlara bağlı olmaksızın her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir.

ULUSLARARASI KAYNAKLAR

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 19. madde

3. Bu maddenin 2. fıkrasında öngörülen hakların kullanılması, özel bazı görev ve sorumlulukları da beraberinde getirir. Dolayısıyla, bunlara bazı sınırlamalar da konulabilir, ancak bu sınırlamaların yasalarda öngörülmüş olması ve:
 - (a) Başkalarının haklarına ve şöhretine saygı bakımından ve,
 - (b) Ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ya da kamu sağlığı ve genel ahlakın korunması bakımlarından gerekli olması zorunlu olmalıdır.

ULUSLARARASI KAYNAKLAR

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 10. madde

Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.

ULUSAL KAYNAKLAR

T.C. Anayasası, 25. madde

Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

ULUSAL KAYNAKLAR

T.C. Anayasası, 26. madde

Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü; radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

ULUSAL KAYNAKLAR

T.C. Anayasası, 28. madde

Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

KAPSAM VE TANIM

UNSURLAR

- Kanaat özgürlüğü
- Haber ve görüş verme özgürlüğü
- Haber ve görüş alma özgürlüğü

Ör: *Tarsasag a Szabadsagjokert – Macaristan, n°37374/05*

Ör: *AYM (Nilgün Halloran Davası, 2012/1184)*

KAPSAM VE TANIM

AYM'nin tanımı

İfade özgürlüğü, insanın serbestçe haber ve bilgilere, başkalarının fikirlerine ulaşabilmesi, edindiği düşünce ve kanaatlerden dolayı kınanamaması ve bunları tek başına veya başkalarıyla birlikte çeşitli yollarla serbestçe ifade edebilmesi, anlatabilmesi, savunabilmesi, başkalarına aktarabilmesi ve yayabilmesi anlamına gelir.

(*Ali Karatay, 2012/990; Emin Aydın, 2013/2602; Fatih Taş, 2013/1461*)

KAPSAM VE TANIM

Danıştay tarafından tespit edilen unsurlar

İfade özgürlüğünden söz edebilmek için, kişinin farklı fikir ve düşüncelere özgür bir şekilde ulaşması, bu fikirler arasında (özgür bir şekilde) tercih yapabilmesi (kanaat sahibi olması) ve tercih ettiği düşünce ve kanaati başkalarıyla paylaşma özgürlüğünün mevcut olması gerekmektedir.

Bu üç unsurun bileşimi, düşünce özgürlüğünü meydana getirmektedir.

Ör: *Danıştay (13. Daire, E:2014/3811, Karşı görüş)*

KAPSAM VE TANIM

Şoke eden, inciten, rahatsızlık veren ifadeler

İfade özgürlüğü; sadece olumlu karşılanan, zararsız «haber» ya da «düşünceleri» değil, aynı zamanda 'devleti veya toplumun herhangi bir kesimini şoke eden, inciten, rahatsızlık veren' düşünceleri de kapsamaktadır.

Ör: *Handyside – Birleşik Krallık, n° 5493/72*

Ör: *Yargıtay (4. Ceza Dairesi, E:2014/7349, K: 2014/27575)*

KAPSAM VE TANIM

Devletin yükümlülükleri: Negatif ve pozitif

AYM (Bekir Coşkun Davası, 2014/12151)

- İfade özgürlüğü ve özel olarak basın özgürlüğü alanında devletin pozitif ve negatif yükümlülükleri bulunmaktadır.
- Kamu makamları negatif yükümlülük kapsamında zorunlu olmadıkça düşüncenin açıklanmasını ve yayılmasını yasaklamamak ve yaptırımlara tabi tutmamalı; pozitif yükümlülük kapsamında ise ifade özgürlüğünün gerçek ve etkili korunması için gereken tedbirleri almalıdır.

KAPSAM VE TANIM

Devletin yükümlülükleri: 10. ve 13. madde arasındaki ilişki (etkili başvuru yolu)

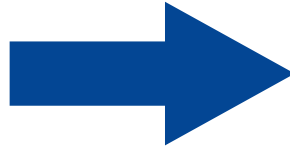
- “Ülkemizde milyonlarca kullanıcısı olan bir sosyal paylaşım sitesine erişimin engellenmesinin bu kişilerin demokratik toplumun temellerinden olan ifade özgürlüğünü sınırlayıcı etkisi dikkate alındığında, bu tür sınırlamaların hukuka uygunluğunun acilen denetlenmesi ve hukuka aykırılık tespiti halinde sınırlamanın hemen kaldırılması demokratik hukuk devleti ilkesinden kaynaklanan bir zorunluluktur.”
- Sosyal medyada belli olay ve olgulara ilişkin olarak paylaşılan haber ve düşüncelerin zamanın geçmesiyle güncelliğini yitirip etki ve değerini kaybedebileceği açıktır. Bu durumda yargı kararının yerine getirilerek siteye erişimin ne zaman sağlanacağı konusundaki belirsizliğin sürmesi karşısında ihlali ve olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmak bakımından etkili ve erişilebilir nitelikte bir koruma sağladığının söylenemeyeceği ve böylece başvuruların idare mahkemesine başvurularının etkili bir yol olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. AYM (Ör: Yaman Akdeniz ve diğerleri, E. 2014/3986, K.T. 2/4/2014)

İFADE TÜRLERİ VE TIPLERİ

Farklı ifade türleri

- Sözlü
- Yazılı
- Resim (sinema, yayın)
- Reklam-ilan
- İnternet içeriği
- Sanat
- Sembolik davranış

- Gazete
- Kitap
- Bildiri
- Poster

İFADE TÜRLERİ VE TIPLERİ

Yayın türü / yeri

- Hiciv
AİHM: Kuliś & Rózycki – Polonya, n° 27209/03; AYM: Emin Aydın, 2013/2602
- Şiir
AİHM: Karataş – Türkiye, n° 23168/94; AYM: Fatih Taş, 2013/1461
- Roman
AİHM: Alinak – Türkiye, n° 40287/98; AYM: Abdullah Öcalan, 2013/409
- Kültürel miras
AİHM: Akdaş – Türkiye, n° 41056/04

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ÖNEMİ VE MEDYANIN ROLÜ

Basın = bekçi

AİHS 10. maddede dolaylı olarak, Türk Anayasası'nın 27. maddesinde doğrudan belirtilen özgürlüklerin kullanımında basına özel statü veren prensipler ve kurallar.

Ör: *Lingens – Avusturya, n° 9815/82*

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ÖNEMİ VE MEDYANIN ROLÜ

AİHM

«Basın özgürlüğü halka, siyasi liderlerinin tavır ve düşüncelerini öğrenmenin en iyi yollarından birini sunar. Özellikle siyasetçilere kamuoyunun endişelerini yansıtmak ve yorumlamak fırsatını verir; demokratik toplum kavramının özünde yatan özgür tartışma yöntemine herkesin katılmasını sağlar.»

Ör: *Castells – İspanya, n° 11798/85*

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ÖNEMİ VE MEDYANIN ROLÜ

AYM

İfade özgürlüğü toplumun ilerlemesi ve her insanın gelişmesi için esaslı koşullardan biri olan demokratik toplumun asıl temellerinden biridir.

İfade özgürlüğü, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda güvence altına alınan diğer hak ve özgürlüklerin önemli bir kısmı ile doğrudan ilişkilidir. Görsel ve yazılı medya araçları yoluyla fikir, düşünce ve haberlerin yayılmasını güvence altına alan basın özgürlüğü de düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün kullanılma araçlarından biridir.

(Ör: İlhan Cihaner Davası, 2013/5574, Ayrıca bakınız Fatih Taş, 2013/1461)

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ÖNEMİ VE MEDYANIN ROLÜ

AYM

Demokratik bir sistemde, kamu gücünü elinde bulunduranların yetkilerini hukuki sınırlar içinde kullanmalarını sağlamak açısından basın ve kamuoyu denetimi en az idari ve yargısal denetim kadar etkili bir rol oynamakta ve önem taşımaktadır.

(Ör: Emin Aydın, 2013/2602)

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN ÖNEMİ VE MEDYANIN ROLÜ

İnternet ve sosyal medya

İnternet modern demokrasilerde başta ifade özgürlüğü olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin kullanılması bakımından önemli, etkili bir değere sahip bulunmaktadır. İnternetin sağladığı sosyal medya zemini kişilerin bilgi ve düşüncelerini açıklama, karşılıklı paylaşma ve yaymaları için vazgeçilmez niteliktedir. Bu nedenle düşünceyi açıklamanın günümüzde en etkili ve yaygın yöntemlerinden biri haline gelen internet ve sosyal medya araçları konusunda yapılacak düzenleme ve uygulamalarda devletin ve idari makamların çok hassas davranmaları gerektiği açıktır.

Ör: AYM (Yaman Akdeniz ve diğerleri, E. 2014/3986, K.T. 2/4/2014)

10. MADDENİN TÜRK HUKUKUNA DOĞRUDAN UYGULANABİLİRLİĞİ

Anayasa, madde 90, 5. paragraf

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

Eklendi, 7 Mayıs 2004; Kanun No. 5170: Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.

Ör: AYM, Twitter Davası, 2014/3986

TÜRK YÜKSEK MAHKEMELERİ TARAFINDAN SÖZLEŞMEYE YAPILAN ATIFLAR

- **AYM** (Nilgün Halloran Başvurusu, 2012/1184, Karar Tarihi: 16/7/2014)
- **AYM** (Abdullah Öcalan Başvurusu, 2013/409, Karar Tarihi: 25/6/2014)
- **Yargıtay** (Esas No: 2014/9-147 , Karar No: 2014/376)
- **Danıştay** (13. Daire, Esas No:2006/6232, Karar No: 2008/2668)

REFERANSLAR

Interrights Manual for Lawyers: Article 10 of the European Convention on Human Rights: <http://www.interights.org/document/107/index.html>

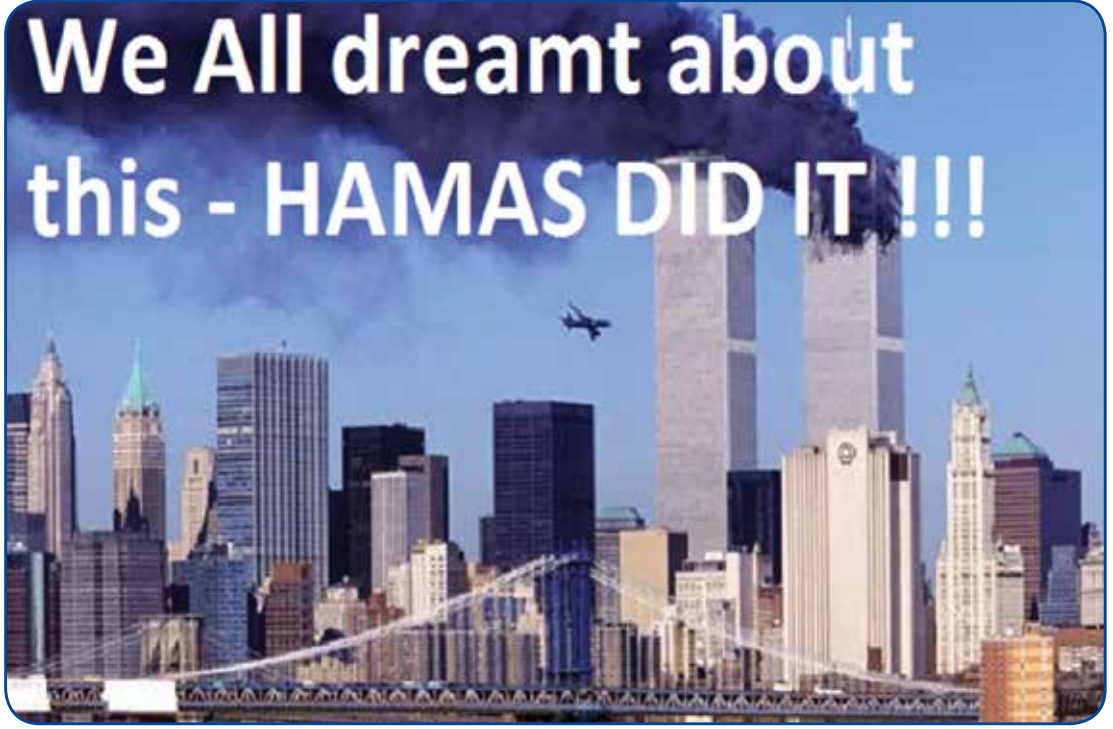
Freedom of expression. A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human Rights, Monica Macovei: <http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/DG2/HRHAND/DG2-EN-HRHAND-02%282004%29.pdf>

Harris, O'Boyle, Warbrick, Law of the European Convention on Human Rights, Second Edition, 2008, sayfa 23-27.

Frederic Sudre, Droit europeen et international des droits de l'homme, 7ème edition, 2005, sayfa 451-468.

SLAYT NO.5 LEROY DAVASI KARİKATÜRÜ

HAKARET SUÇU İLE İLGİLİ ULUSAL MEVZUAT VE İÇTİHATLAR

İTİBAR HAKKI

T.C. Anayasası'nda itibarın ve ifade özgürlüğünün korunması

MADDE 17- Herkes, ... maddî ve manevî varlığını ... koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

MADDE 20- Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. (Mülga cümle: 3/05/2001-4709)

MADDE 26- Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyetlerin kullanılması ... başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının... gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

İTİBAR HAKKI

İtibar nedir?

- Kamuya mal olmuş bir kişi sıradan vatandaşa göre daha mı itibarlıdır?
- Ya kişinin itibarı kötü ise?
- Ya itibarı zedeleyen iddialar doğru ise?

İTİBAR HAKKI

İtibarın zarar görmesi nedeniyle kimler dava açabilir?

- Hakarete uğramış birey?
- Bayrak veya sembol?
- Ofis (kral veya cumhurbaşkanı)?
- Kurum (ordu)?
- Bir grup insan (dini bir grup, mezhep)?
- Grubun bir üyesi (ör. dini bir grup), eğer bireysel olarak hakarete uğramamışlar ise?
- Hakarete uğramış ve hayatını kaybetmiş kişinin temsilcisi (aileden biri)?

CEZA DAVALARINDA HAKARET

Türk Ceza Hukukunda Hakaret

Kişinin itibarının kanuna aykırı şekilde azaltılması

Türk Ceza Kanunu 5237

Şeref Karşı Suçlar

• Hakaret

Madde 125- (1) Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden (...) (1) veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Mağdurun gıyabında hakaretin cezalandırılabilmesi için fiilin en az üç kişiyle ihtilat ederek işlenmesi gerekir.

• Özel hayatın gizliliğini ihlal

Madde 134- (1) Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlal eden kimse, altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlal edilmesi halinde, verilecek cezanın alt sınırı bir yıldan az olamaz.

CEZA DAVALARINDA HAKARET

Türk Ceza Hukukunda Hakaretle ilişkili İfade Özgürlüğü Sınırlandırmaları

• Türk Ceza Kanunu

TCK 216- Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama

TCK 26- İftira

TCK 299- Cumhurbaşkanı hakaret (bir yıldan dört yıla kadar hapis)

TCK 301- Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve Devletin yargı organlarını alenen aşağılama - Bu suçtan dolayı soruşturma yapılması, Adalet Bakanının iznine bağlıdır.

• 5816 Sayılı Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkında kanun

Madde 1- Atatürk'ün hatırasına alenen hakaret eden veya söven kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

CEZA DAVALARINDA HAKARET

Şebnem Korur Fincancı davası

- Dava www.gercekgundem.com sitesinde davalı ile idamı neden kaldırdılar başlığı ile yapılan röportajda sarf edilen sözler üzerine açılmıştır.
- Nur Bilge herhangi bir akademik yeterliliği, bilimsel, kendini kanıtladığı bir alan yok; böyle birisi böyle bir göreve niye getirilir.
Adli Tıp kurumunda kadrolaşma yapıyor, kendilerine yakın insanlar getiriliyor.
- Kadıköy 2. Asliye Ceza Mahkemesi, T.C. Anayasası madde 28 Basın Özgürlüğü, AİHM 10. madde ve Oberschlick davasından bahsederek, ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirerek beraat kararı veriyor.

CEZA DAVALARINDA HAKARET

Yargıtay Kararları

- **Yargıtay Ceza Genel Kurulu Esas No: 2014/786 Karar No:2015/168 Karar Tarihi: 26.05.2015**
"Babasının alındığı karakola gidip içeri girmek isteyen ve karakol nöbetçisi polis memuru tarafından engellenen sanığın sarf ettiği 'sinkaf ederim böyle yeri, böyle düzeni' şeklindeki sözlerin, mağdurları hedef almayı onur, şeref ve saygınlıklarına yönelik bir saldırı da taşımadığından hakaret suçunu oluşturmayacağına" karar vermiştir.»
- **Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 2014/1689 esas ve 2014/17271 karar sayılı kararı**
"Bir siyasetçiye yönelik eleştirilerin kabul edilebilirlik sınırları, özel bir şahsa yönelik eleştiri sınırına göre daha geniştir. Bir siyasetçi, özel şahıstan farklı olarak, her sözünü ve eylemini bilerek ve kaçınılmaz bir biçimde, gazetecilerin ve halkın yakın denetimine açar."
Yargıtay bu kararda AİHM Lingens V. Avusturya, Feldek V. Slovakya, Oberschlick V. Avusturya kararlarına atıf yapmıştır.

CEZA DAVALARINDA HAKARET

“Caydırıcı etkinin” AYM tarafından uygulanışı

Basın yoluyla işlenen hakaret suçlarına ilişkin olarak hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilmesi halinde bunun tüm basın üzerinde baskı kurabileceği ve kamuoyunu ilgilendiren konuların tartışılmasından gazetecileri caydırabileceği, böylece bir otosansür kurumuna dönüşebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.”
(Emin Aydın, Başvuru No: 2013/2602, Karar Tarihi: 23/01/2014)

“Yaptırıma maruz kalma endişesinin kişiler üzerinde kesintiye uğraticı bir etkisi vardır ve sonunda kişinin isnat edilen suçlardan aklanma ihtimali bulursa bile kişinin bu etki altında ileride düşünce açıklamalarından veya basın faaliyetlerini yapmaktan imtina etme riski bulunmaktadır.” (Mehmet Ali Aydın, Başvuru No: 2013/9343, Karar Tarihi: 04/06/2015, § 53; Fatih Taş, 2013/1461, § 78)

KANUN YOLLARI NELERDİR?

Kişinin hakarete uğradığının tespit edilmesi halinde mahkeme ne yapabilir?

• Hapis cezası– AİHM tarafından kabul edilmez (sadece nefret söylemi veya suça teşvik davalarında)

TCK'da durum

Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama

Madde 216-

(1) Halkın sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge bakımından farklı özelliklere sahip bir kesimini, diğer bir kesimi aleyhine kin ve düşmanlığa alenen tahrik eden kimse, bu nedenle kamu güvenliği açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılayan kişi, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) Halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması halinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

KANUN YOLLARI NELERDİR?

Kişinin hakarete uğradığının tespit edilmesi halinde mahkeme ne yapabilir?

• Suç işlemeye tahrik

Madde 214-

- (1) Suç işlemek için alenen tahrikte bulunan kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- (2) Halkın bir kısmını diğer bir kısmına karşı silahlandırarak, birbirini öldürmeye tahrik eden kişi, on beş yıldan yirmi dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- (3) Tahrik konusu suçların işlenmesi halinde, tahrik eden kişi, bu suçlara azmettiren sıfatıyla cezalandırılır.

KANUN YOLLARI NELERDİR?

Kişinin hakarete uğradığının tespit edilmesi halinde mahkeme ne yapabilir?

• Düzeltme/özür yayınlatma

Basın Kanunu, madde 14

Sürelî yayınlarda kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması halinde, bundan zarar gören kişinin yayım tarihinden itibaren iki ay içinde göndereceği düzeltme ve cevap yazısını sorumlu müdür yayımlamak zorundadır.

TÜRK YÜKSEK MAHKEMELERİNDEN ÖRNEK KARARLAR

- **Hakaret nasıl tespit edilir?**

Yargıtay (Ceza Genel Kurul-CGK, E: 2009/9-190, K: 2009/253)

“Ne tür hareketlerin şeref ve itibarı ihlal edici olduğu, toplumda hakim olan ortalama düşünüş ve anlayışa göre belirlenmelidir, bunu tayinde ölçü bireyin özel duyarlılığı değildir, bu itibarla basit bir saygısızlık hakaret ve sövme olarak nitelendirilemez.”

Yargıtay (CGK, E: 2014/2-328, K: 2014/386)

“Bir hareketin tahkir edici olup olmadığı bazı durumlarda nispi olup, zamana, yere ve duruma göre değişebilmektedir. Kişilere yönelik her türlü ağır eleştiri veya rahatsız edici sözlerin hakaret suçu bağlamında değerlendirilmemesi, sözlerin açıkça, onur, şeref ve saygınlığı rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnadını veya sövmek fiilini oluşturması gerekmektedir.”

TÜRK YÜKSEK MAHKEMELERİNDEN ÖRNEK KARARLAR

- **Adil denge**

AYM (Başvuru No: 2012/1184 Tarih: 16/7/2014)

“Devletin, bireylerin maddi ve manevi varlığının korunması ile ilgili pozitif yükümlülükleri çerçevesinde şeref ve itibarın korunması hakkı ile diğer tarafın T.C. Anayasasında güvence altına alınmış olan düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünden yararlanma hakkı arasında adil bir denge kurması gerekir.”

- **Politikacılar**

Danıştay (13. Daire, E:2006/6232)

“Siyasilere karşı yapılmış olan eleştirilerin üslubu ve ölçüsünün herhangi bir kişiye göre daha farklı ve çarpıcı hatta ağır olması siyaset yapmanın gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Siyaset adamlarının toplumu etkileme ve yönlendirme konumları, onların “eleştirilebilir” sınırlarını da genişletmektedir.”

TÜRK YÜKSEK MAHKEMELERİNDEN ÖRNEK KARARLAR

- **Vakıalar – Değerler**

- **AYM (Abdullah Öcalan, 2013/409, § 99)**

“İfadelerin içeriği konusunda ise sarf edilen söz, yazı, resim ve benzeri şeylerin olgusal iddia ya da değer yargısı olup olmadığına göre bir incelemenin yapılması gerektiği, değer yargısı ifade eden görüş ve yorumların kanıtlanmaya elverişli olmadığı, gazetecilerin insanların kişilik haklarına saldırı niteliği taşıyan olgular isnat ettiğinde bu iddialarını desteklemek için güvenilir delil sunmaları gerektiği, basın etik kurallarına uygun biçimde davranarak doğru ve güvenilir bilgi vermek için iyi niyetli hareket etmeye yönelik ödev ve sorumluluklarının olduğu unutulmamalıdır...”

HAKARET FİİLİNDEN KAYNAKLANAN TAZMİNAT HAKKIYLA İLGİLİ ULUSAL MEVZUAT VE İÇTİHATLAR

İTİBAR HAKKI

T.C. Anayasası'nda itibarın ve ifade özgürlüğünün korunması

MADDE 17- Herkes, ... maddi ve manevi varlığını ... koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

MADDE 20- Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. (Mülga cümle: 3/05/2001-4709)

MADDE 26- Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyetlerin kullanılması ... başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının .. gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

SLAYT NO.7 HAKARET FİİLİNDEN KAYNAKLANAN TAZMİNAT HAKKIYLA İLGİLİ ULUSAL MEVZUAT VE İÇTİHATLAR

HUKUK DAVALARINDA HAKARET

- Hakaret davası medeni hukukta bir seçenektir – kişi itibarının hukuka aykırı şekilde zarar gördüğünü iddia ederse dava açabilir.
- AYM: “Bireylerin maddi ve manevi varlığına üçüncü kişilerin müdahalelerine karşı etkili mekanizmalar kurma çerçevesinde Devletin pozitif yükümlülüğü, mutlaka cezai soruşturma ve kovuşturma yapılmasını gerekli kılmaz. Üçüncü kişilerin haksız müdahalelerine karşı bireyin korunması hukuk muhakemesi yoluyla da mümkündür. [...] Hakaret ceza hukuku anlamında suç, özel hukuk anlamında ise haksız fiil olarak nitelendirilmekte ve tazminat davasına konu edilebilmektedir. Dolayısıyla bireyin, üçüncü kişilerce şeref ve itibarına müdahale edildiği iddiasıyla, hukuk davası yoluyla da bir giderim sağlaması mümkündür.” (Emin Aydın, Başvuru No: 2013/2602, § 54; Adnan Oktar, Bölüm II, Başvuru No: 2013/1123, Başvuru tarihi:02/10/2013, § 35.)
- Türk Borçlar Kanunu, madde 58
- «Kişilik hakkının zedelenmesinden zarar gören, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat adı altında bir miktar para ödenmesini isteyebilir.»

HUKUK DAVALARINDA HAKARET

İhtiyati tedbir

AİHM – fikirler kısa ömürlü ürünlerdir ve ihtiyati tedbir detaylı gerekçe gerektirir
Ör: Cumhuriyet Vakfı – Türkiye, n° 28255/07

Türk Medeni Kanunu

MADDE 24- Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hâkimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir.

MADDE 25- Davacı, hâkimden saldırı tehlikesinin önlenmesini, sürmekte olan saldırıya son verilmesini, sona ermiş olsa bile etkileri devam eden saldırının hukuka aykırılığının tespitini isteyebilir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu

Bölüm 10- Geçici Hukuki Korumalar

- MADDE 389 ihtiyati tedbirin verilebileceği durumları belirtir.
- MADDE 390 ihtiyati tedbirin nasıl ve nereden talep edileceğini düzenler.

KANUN YOLLARI NELERDİR?

Kişinin hakarete uğradığının tespit edilmesi halinde mahkeme ne yapabilir?

- Düzeltme/özür yayınlatma
Basın Kanunu, madde 14

Sürelili yayınlarda kişilerin şeref ve haysiyetini ihlâl edici veya kişilerle ilgili gerçeğe aykırı yayım yapılması halinde, bundan zarar gören kişinin yayım tarihinden itibaren iki ay içinde göndereceği düzeltme ve cevap yazısını sorumlu müdür yayımlamak zorundadır.

KANUN YOLLARI NELERDİR?

Kişinin hakarete uğradığının tespit edilmesi halinde mahkeme ne yapabilir?

- Maddi ve manevi tazminat
Türk Borçlar Kanunu, madde 49

Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür.
Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren de, bu zararı gidermekle yükümlüdür.

KANUN YOLLARI NELERDİR?

Kişinin hakarete uğradığının tespit edilmesi halinde mahkeme ne yapabilir?

AIHM Standartları –Tazminatla ilgili dikkate alınacak hususlar:

- Basının haber yapması üzerinde “soğutma etkisi-caydırıcı etki” yaratmamalı
Ör: *Tolstoy Miloslavsky – BK, n°18139/91*
- Hakaretin neden olduğu asıl zarar ve manevi sıkıntı
Gazetecinin/yayınının maddi olanakları

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE İNTERNET

MODÜL PLANI

- İnternet konusunda uluslararası kararların takip edilmesi neden önemli?
- İfade Özgürlüğü (İÖ) prensiplerinin internet konusuna uygulanması
- Bir hak olarak internete erişim
- Özel hayatın gizliliği ve internet
- İnternet arşivleriyle ilgili yükümlülük
- Kullanıcı içeriklerinin sorumluluğu
- Unutulma hakkı

ULUSLARARASI VE ULUSAL YARGININ ROLÜ

- İÖ ile ilgili düzenleme yok
- Gelişen ve değişen ortam
- Yargı yetkisiyle ilgili eksikliklerin hissedilmesi
- İnternetteki özgürlüklerin kapsamının gelişmesi-değişmesi

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ PRENSİPLERİNİN İNTERNETE UYGULANMASI

- AİHS 10. madde, gazetecilerin internetteki ifade özgürlüğünü etkili şekilde korumak adına uygun yasal çerçeve yaratmak konusunda devletlere pozitif bir yükümlülük getirir şekilde yorumlanmalıdır.
Ör: Shtekel ve Pravoye Delo Yayınevi – Ukrayna, n° 33014/05.
- Gazetecilerin internette yayımladığı bilgilerin yeniden kullanımına dair de özel kurallar getirilmiştir.

İNTERNETE ERİŞİM = HAK?

- Google sitelerine erişimin engellenmesi
Ör: *Yıldırım – Türkiye, n° 3111/10*
- Telif hakkını ihlal ettiği için müzik siteleri Myspace.com ve last.fm'e erişimin engellenmesi
Ör: *Akdeniz – Türkiye, n° 20877/10*

İNTERNETE ERİŞİM = HAK?

Karar bekleniyor:

- Tutuklular için internete erişim
Ör: *Jankovskis – Litvanya, n° 21575/08*
Ör: *Kalda – Estonya, n° 17429/10*

İNTERNETE ERİŞİM = HAK?

- 5651 sayılı Kanun (İNTERNET ORTAMINDA YAPILAN YAYINLARIN DÜZENLENMESİ VE BU YAYINLAR YOLUYLA İŞLENEN SUÇLARLA MÜCADELE EDİLMESİ HAKKINDA KANUN)
- (9) Bu maddenin sekizinci fıkrası kapsamında Başkan tarafından verilen erişimin engellenmesi kararı, Başkanlık tarafından, yirmi dört saat içinde sulh ceza hâkiminin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar.
- AYM, AİHM içtihadına dayanarak Twitter yasağı ve yasağın anayasaya aykırı olduğuna dair bir karar vermiştir.
Karar No. 2014/4705, tarih: 29 Mayıs 2014

ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ VE İNTERNET

- Bilginin internette yayımlanmasına dair onay (istek beyanı)
Ör: Mosley – BK, n°48009/08
- Devletin pozitif yükümlülükleri– özel hayatın korunmasına yönelik mevzuat
Ör: K.U. – Finlandiya, n° 2872/02

İNTERNET ARŞİVLERİYLE İLGİLİ YÜKÜMLÜLÜK

- İnternet arşivinde hakaret içerikli makale
Ör: *Times – BK, n° 3002/03, 23676/03*
- Hakaret içeren içeriğin silinmesi?
Ör: *Smolczewski ve Węgrzynowski – Polonya, n° 33846/07*

KULLANICI İÇERİKLERİNİN SORUMLULUĞU

Aşağıdaki hallerde kullanıcı yorumlarından internet hizmet sunucu sorumludur :

- Kar amacı güden bir site ise,
- Yorumlar nefret içerikli ise,
- İçeriği kaldıracak yeterli politika mevcut değil ise.
Ör: *Delfi -Estonya, n° 64569/09*
- Beklenen karar:
 - Siyasi bir bloğa gönderilen yorumların sorumluluğu
Ör: *Jeziar – Polonya, n° 31955/11*
 - Bir STK'nın sitesindeki yorumların sorumluluğu
Ör: *Magyar Tartlalomazolgaltatok Egyesulete – Macaristan, n° 22947/13*

UNUTULMA HAKKI

- Bireylerin arama motorlarından kendileriyle ilgili kişisel bilgilere dair linkleri kaldırmalarını isteme hakkı vardır. Bu durum söz konusu bilginin veri işleme açısından yanlış, eksik, ilgisiz veya aşırı olduğu hallerde geçerlidir.
- Unutulma hakkı mutlak hak değildir ancak ifade özgürlüğü gibi diğer temel haklarla arasında her zaman denge kurulması gerekir.
- Dava bazında analiz edilmelidir.
Ör: Google İspanya ve Google Inc. Davası, C-131/12

REFERANSLAR

ECtHR factsheet, New Technologies, October 2015-AİHM Bilgi Notu, Yeni Teknolojiler, Ekim 2015.

http://www.echr.coe.int/Documents/FS_New_technologies_ENG.pdf

Factsheet on the Right to be forgotten, ruling C-131/12– AİHM Bilgi Notu, Unutulma Hakkı Karar C-131/12.

http://ec.europa.eu/justice/data-protection/files/factsheets/factsheet_data_protection_en.pdf

Prof. Wolfgang Benedek and Dr Matthias C. Kettemann, Freedom of Expression and the Internet, Council of Europe, 2014-İfade Özgürlüğü ve İnternet, Avrupa Konseyi, 2014.

<http://ifadeozgurlugu.taa.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/İfade-Özgürlüğü-ve-İnternet.pdf>

ÜÇ AŞAMALI TEST UYGULAMASI

GİRİŞ

- Üç aşamalı test nedir?
İfade özgürlüğü kural, sınırlama istisna.
Sınırlamanın sınırları vardır AIHS madde 10 § 2
Amaç → Keyfi uygulamanın önlenmesi
→ Somut olaya dayalı ve yeterli gerekçe
- Neden gereklidir?
“Demokratik toplum gereklerine uygunluk” incelemesi
- Aşamalar nasıl takip edilir?
Her aşamada bağımsız değerlendirme

Madde 10 Kapsamında İfade ve Müdahale

- Slogan atma
Ör: *Gül ve diğerleri – Türkiye, n° 4870/02, 8/6/2010*
 - Pankart
Ör: *Yavuz ve Yaylalı – Türkiye, n° 12606/11, 17/12/2013*
 - Vandalizm
Ör: *Murat Vural – Türkiye, n° 9540/07, 21/10/2014*
 - Yazılı açıklama
Ör: *Müslüm Gündüz – Türkiye (kk), n° 59745/00, 13/11/2003*
 - Sözlü açıklama (canlı yayın)
Ör: *Müslüm Gündüz – Türkiye, n° 35071/97, 4/12/2003*
 - Sembol taşıma?
Ör: *Vajnai – Macaristan, n° 33629/06, 8/7/2008*
- Soru: Terör örgütü liderinin posterini? Terör örgütünün bayrağı?
Ör: *Müdür Duman – Türkiye, n° 15450/03, § 29, 6/10/2015*

1. AŞAMA KANUNİLİK DENETİMİ

AİHS madde 10 § 2

Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, “yasayla öngörülen” (...) sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.

1. AŞAMA KANUNİLİK DENETİMİ

AİHM içtihadında yasadan ne anlaşılır?

Ör: *Sunday Times – Birleşik Krallık*, n° 6538/74

→ Ulaşılabilir

→ Öngörülebilir

i) Direkt ihlal bulunan davalar

Ör: *A. Tamer Akçam – Türkiye (TCK m. 301)*, n° 27520/07, 25/10/2011

Cengiz ve diğerleri – Türkiye (Internet), n° 48226/10, 1/12/2015

i) Problem görülen ancak diğer aşamaya geçilen davalar

Ör: *Gözel ve Özer – Türkiye (TMK m. 6/2)*, n° 43453/04, 6/7/2010

Yavuz ve Yaylalı – Türkiye (TMK m. 7/2), n° 12606/11, 17/12/2013

2. AŞAMA MEŞRU AMACA UYGUNLUK

AİHS madde 10 § 2

Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması,

(...) ulusal güvenliğinin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için (...) sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.

2. AŞAMA MEŞRU AMACA UYGUNLUK

Ör: *Gül ve diğerleri – Türkiye, n° 4870/02, 8/6/2010*
§ 35 “kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması”

Ör: *Belek ve Velioğlu – Türkiye, n° 44227/04, 6/10/2015*
§ 21 “kamu güvenliğinin korunması, düzenin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi”

Ör: *Erbakan – Türkiye, n° 59405/00, 6/7/2006*
§46 “kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, ahlakın korunması ve özellikle de başkalarının haklarının korunması”

Ör: *Jersild – Danimarka [BD], n°15890/89, 23/9/1994*
« başkalarının haklarının korunması »

3. AŞAMA DEMOKRATİK TOPLUMDA GEREKLİLİK

AİHS madde 10 § 2

Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, (...) demokratik bir toplumda (...) gerekli olan sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.

→ Demokratik toplumda gerekli olmak ne anlama gelir?

A. Gereklilik testi

- Sınırlama toplumdaki hangi acil ihtiyaca cevap veriyor?
- Sınırlayıcı tedbir ile bu acil ihtiyaç arasında orantı var mı?
- Bu tespit devletın takdir yetkisi var mı?
- Bu tespit Mahkeme tarafından nasıl yapılır? Kriterleri var mıdır?

DEMOKRATİK TOPLUMDA GEREKLİLİK KRİTERLERİ

İfade özgürlüğü davalarında ifadenin içeriği

- Kamu yararı güden bir tartışma konusu mu?
- Şiddete teşvik? Halkı kin ve düşmanlığa teşvik? Suçu ve suçluyu övme? Nefret söylemi? Terör olaylarının meşrulaştırılması ve yüceltilmesi? Ayaklanmaya teşvik?
- İçeriğin kullanılmasını sınırlamanın sınırları?
 - Terör ile mücadele ilgili konularda halkın korunması
 - Politikacılar ve hükûmetler ile ilgili eleştiriler
 - Basının bilgi verme ve kamunun her yönden bilgi alma hakkı

İÇERİK ÖRNEKLERİ

Şiddet veya ayaklanma çağrısı (direkt/dolaylı)

- Ör: *Osmani – Makedonya, (kk), n° 50841/99, 11/10/2001*
- Ör: *Zana – Türkiye [BD], n°18954/91, 25/11/1997*

İÇERİK ÖRNEKLERİ

Şiddet çağrısını belirlemede hangi kriterler kullanılıyor?

- Yakın ve açık tehlike kriteri ?
Ör: *Gül ve diğerleri – Türkiye, n° 4870/02*
- Gerçekleşme riski kriteri?
Ör: *Leroy – Fransa, n° 36109/03, 2/10/2008*
Ör: *Falakoğlu ve Saygılı – Türkiye, n° 11461/03, 19/12/2006 (ispat?)*

İÇERİK ÖRNEKLERİ

Eleştiri ve/veya provokasyon (kamu yararı güden içerik)

- Ör: *Dilipak – Türkiye (TCK m. 301), n° 29680/05, 15/9/2015*
- Ör: *Faruk Temel – Türkiye, n° 16853/05, 1/2/2011* (Sayın diye hitap ettiği A. Öcalan'ın tecritini ve hükûmetin tutumunu eleştiren, demokratik yöntemlerle barış isteyen başvuru)

İÇERİK ÖRNEKLERİ

Terörist örgüt eylemini destekleme (açık/zımnı)

• Ör: DTP – Türkiye, n° 3840/10, 12/1/20

≠

• Ör: Herri Batasuna – İspanya, n°25803/04, 30/6/2009

KRİTERLER

Tespit edilen içeriğin kullanıldığı bağlamla beraber bir bütün halinde değerlendirilmesi zorunluluğu

• Ör: Faruk Temel – Türkiye, n° 16853/05, §§ 60-62

• Ör: Öner ve Türk – Türkiye, n° 51962/12, 31/3/2015 (sayın Öcalan)

KRİTERLER

İfadeyi kullanan kişi kim (Politikacı/Gazeteci/Vatandaş)?

- Ör: *Osmani – Makedonya (Belediye başkanı), n° 50841/99*
- Ör: *Le Pen – Fransa (Parti lideri), n° 18788/09, 20/4/2010*
- Ör: *Nedim Şener – Türkiye (Gazeteci), n° 38270/11, 8/7/2014*
- Ör: *Gülcü – Türkiye (Çocuk), n° 17526/10, 19/1/2016*

KRİTERLER

İfadenin muhatabı kişi ya da kişiler (Hükümet? Politikacı?)

- Ör: *Otegi Mondragon – İspanya, n° 2034/07, 15/3/2011*
- Ör: *Sürek – Türkiye (n° 1) [BD], n° 26682/95, 8/7/1999*

KRİTERLER

İfadenin kullanılmasına sebebiyet veren ortam

- Terör meselesi:

Ör: Leroy – Fransa [11 Eylül sonrası], Gerger – Türkiye, n° 24919/94, 8/7/1999 [1985 sonrası Güneydoğu]

- Göçmen meselesi:

Ör: Soulas – Fransa, n° 15948/03, 10/7/2008, Le Pen – Fransa, n° 50841/99

KRİTERLER

- İfadenin kullanıldığı yer ve zaman

Ör: Leroy – Fransa, n° 36109/03, Zana – Türkiye [Büyük Daire], n° 18954/91

- İfadenin kullanım biçimi (yazılı, sözlü, canlı)

Ör: Müslüm Gündüz – Türkiye, n° 35071/97

Ör: Jersild – Danimarka, n° 15890/89

BAĞLAM DEĞERLENDİRMESİ

Kriterler BİR BÜTÜN OLARAK değerlendirildiğinde, başvuru tedbirin kullanılmasını gerektirecek acil bir sosyal ihtiyaç görülüyor mu?

- Hayır görülüyor ve amaç ile araç arasında orantı yok
Ör: Nedim Şener – Türkiye; Belek – Özkurt – Türkiye; Erbakan – Türkiye
- Evet görülüyor ve kullanılan araç amaç ile orantılı
Ör: Zana – Türkiye [BD], n°18954/91, Saygılı ve Falakoğlu – Türkiye (n°2), n° 38991/02, 17/2/2009; Sürek – Türkiye (n° 1) [BD]
Ör: Halis Doğan – Türkiye (n° 3), n° 4119/02, 10/10/2006

KRİTERLERE UYULDUĞU NASIL TESPİT EDİLİR?

**Yerel Mahkeme uygun ve yeterli gerekçelendirme yapmış mı?
Gerekçe uygun ama yeterli değil**

- Ör: Falakaoğlu ve Saygılı – Türkiye, (n°11461/03) [terörle mücadelede görev alan polis memurlarının terfileri ile ilgili eleştiri ancak kamuya hedef haline getirme söz konusu, şiddete teşvik yok]
- Ör: Mehdi Zana – Türkiye (n° 2), n° 26982/95, 6/4/2004), [dava bölücülükten açılmış “Kürdistan” dediği için Avrupa Parlamentosu alt komisyonunda edilen sözler]
- Ör : Fatih Taş – Türkiye, (n° 36635/08, 5/4/2011), [PKK itirafçısı tarafından zikredilen terörle mücadelede yer almış kişilerin ismini yayınlama uygun ama yeterli değil (zaten yayınlanmış, görevlilerin kimliğinin açıklanmasının önlenmesiyle korunan yarar azalmış ifadeler çok sert ama şiddet yok)]

KRİTERLERE UYULDUĞU NASIL TESPİT EDİLİR?

**Yerel Mahkeme uygun ve yeterli gerekçelendirme yapmış mı?
Gerekçe ne uygun ne de yeterli**

- Ör: Gözel ve Özer – Türkiye, 43453/04, 31098/05 [medya profesyonelleri görüş alış verişini sağlayacak, sırf iç hukukta terörist organizasyon olarak kabul edilmesi propoganda suçunu oluşturmaz bağlam değerlendirilir]

KRİTERLERE UYULDUĞU NASIL TESPİT EDİLİR?

- Takdir yetkisi hangi konuda dar hangi konuda geniş?
- Siyasilerle ilgili davalar, kamu yararı güden konular (dar yetki)
Ör: Otegi Mondragan – İspanya, n° 2034/07, Yavuz ve Yaylalı – Türkiye, n° 12606/11
- ≠
- Şiddete teşvik ve nefret söylemi içeren ifadeler (geniş yetki)
Ör: Sürek – Türkiye (no 1) [BD], Medya FM – Türkiye [kk], n° 32842/02, 14/1/2006

KRİTERLERE UYULDUĞU NASIL TESPİT EDİLİR?

Ölçülülük Testi

- Son tahlilde başvuru kriter
- Cezanın niteliği, süresi, miktarı
- Cezanın caydırıcılık özelliği (chilling effect)
→ özgürlüğün kullanılmasında cezanın özgürlüğün kullanılması olumsuz etki

KRİTERLERE UYULDUĞU NASIL TESPİT EDİLİR?

Ölçülülük Testi

- Gazeteciler
Ör: *Nedim Şener – Türkiye* (tutuklama), *Ürper – Türkiye* (kapatma)- aksi yönde Medya FM Radyo ve İletişim Hizmetleri A.Ş. (yayın yasağı)
- İnsan hakları savunucuları/muhalifler (tutuklama)
Ör: *Fatullayev – Azerbaycan*, n° 40984/07, 22/4/2010
- Çocuklar /tutuklama
Ör: *Gülcü – Türkiye*, n° 17526/10
- Hükümet, Silahlı Kuvvetlere karşı söylem (Hükümet ceza yolundan kaçınmalı)
Ör: *Dilipak – Türkiye* [silahlı kuvvetler aleyhinde eleştiri TCK madde 301]
Ör: *Yavuz ve Yaylalı – Türkiye*, § 54 [eleştirin sebebi yaşam hakkı ile ilgili ihlallerse]
n° 12606/11

SONUÇ

- Müdahale demokratik toplumda gerekli
- Müdahale demokratik toplumda gerekli değil
- 10. madde ihlali dışında Mahkeme başka tespitlerde bulunabilir mi?
 - Madde 18 uygulaması (Ör: *Ilgar Mammadov – Azerbaycan, n°15172/13, 22/5/2014*)
 - Madde 46 uygulaması (Ör: *Fatullayev – Azerbaycan, n° 40984/07*)

DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI (1)

Başvurucu dini bir tarikat lideridir.

17 ve 24 Haziran 1994 tarihlerinde, radikal islamist eğilimli bir dergide başvurucu ile yapılmış röportaj yayınlanır.

Başvurucu halkı suç işlemeye teşvik etmek suçundan 4 yıl hapis cezasına mahkum olur.

Mahkumiyete sebebiyet veren röportajın mahkumiyet kararında yer verilen ilgili kısımları şu şekildedir:

“ Bu kişiler (ılımlı İslamist entellektüeller) tükendiler (...). Şimdi (ılımlı İslamcı fikirleri ile bilinen) I.N'yi buldular. Müslümanların sadece bir kısmı I.N'yi kaale alıyor. ... Şimdi ise onların dişleri ve tırnakları söküldü, güçlerini kaybettiler. ... Bunu daha önce gördük. Bu yüzden, akil bir müslümanın onların yumuşak karınlarına bir hançer saplaması, iki hançer darbesiyle onlara ne kadar boş olduklarını göstermesi yeter. Bunun dışında bir şey kalmıyor.”

Mahkeme gerekçesinde ifadenin kamu yararını ilgilendirip ilgilendirmediğini, burada halkın haber alma özgürlüğünü basın etiği açısından da değerlendirmiş.

SLAYT NO.9 ÜÇ AŞAMALI TEST UYGULAMASI

DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI (2)

Başvurucu bir siyasetçi ve parti mensubudur. 25 Ekim 1996 tarihinde bir basın açıklaması yapmıştır.

Bu konuşma akabinde yerel mahkeme tarafından eski TCK madde 312 kapsamında halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmek suçundan 1 yıl hapis cezası ile bir miktar para cezasına çarptırılmıştır.

Konuşmanın ilgili paragrafları şu şekildedir:

“(...) Müslümanların içlerindeki düşünce, kin ve imanı” korumalarını söyleyerek “Bu törene bu kılıkla (laik kıyafeti kastederek) katılmak zorunda kaldım. Fakat sizlerin hiçbir zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu düzen mutlaka değişmelidir. Bekledik, biraz daha bekleriz. Bakalım bizi nasıl bir gelecek bekliyor. Müslümanlar, içinizden bu hırsı, bu kini eksik etmeyin.”

Başvurucu bu ifadeleri kullandığı için bir canlı yayın programında kamuoyundan özür dilemiştir.

DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI (3)

A) Olay I

“Bizden topraklarımızdan çıkmamız istenirse, bunu hiçbir zaman kabul etmeyeceğimiz bilinmelidir” veya “Bizim tarafımızda tek bir kişi kalana kadar savaş devam edecek” veya “Türkiye Devleti bizi topraklarımızdan atmak istiyor. İnsanları köylerinden çıkarıyor” veya “Bizi yok etmek istiyorlar” röportaj.

Mahkeme, doğal olarak, yetkililerin bölgedeki güvenlik durumunu kötüleştirebilecek kelimeler ve eylemler üzerinde önemle duracağına farkındadır, çünkü bu bölge yaklaşık 1985 yılından beri çok sayıda kişinin hayatını kaybetmesi ve bölgede olağanüstü halin kurulmasıyla sonuçlanan ve PKK üyeleriyle güvenlik güçleri arasında meydana gelen rahatsız edici durumlarla karşı karşıya kalmıştır (bk. yukarıda bahsedilen Zana kararı, s. 2539, 10. madde). Mahkemeye göre, anılan davada yerel yetkililerin Türkiye'nin güneydoğusunda süregelen durumla ilgili olarak halkı farklı bir perspektiften, bu perspektif her ne kadar hoş olmasa da, bilgilendirmeleri hususunda gereken dikkati göstermedikleri görüşündedir. Daha önce de belirtildiği üzere, röportajlarda ifade edilen görüşler, şiddete tahrik olarak değerlendirilemez; şiddete tahrik etmeye meyilli olarak da yorumlanamaz. Mahkemenin görüşüne göre, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından başvuruları suçlamak ve cezalandırmak adına gösterilen sebepler, ilgili olsalar da, başvuruların ifade özgürlüğü haklarına yapılan müdahaleleri haklı göstermek için yeterli olarak değerlendirilemez çünkü Mahkemeye göre metnin içinde şiddete tahrik etme olarak yorumlanacak herhangi bir husus yoktur.

DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI (3)

B) Olay II

Siyasi anlamda devlet tarafından terk edilen alan, taşra bölgelerinde PKK ve kentlerde H.E.P. teşkilatları tarafından işgal edilmiştir. ... Türkiye Cumhuriyeti mührünü taşıyan toprakların dağıtılması mümkün olmayacağından, topraklar Kürt halkının özgür iradesine devredilmeden önce yeniden dağıtılamayacaktır. ... Günümüzde, mücadelemiz Türkiye Cumhuriyeti kuvvetlerine karşı harici bir savaş şeklindedir. ... Topyekûn bir özgürlük mücadelesi başlatmak niyetindeyiz. ..."

A series of horizontal dotted lines for writing, spanning the majority of the page.

A series of horizontal dotted lines spanning the width of the page, intended for writing or note-taking.

Bu Proje, Avrupa Birliği, Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Konseyi tarafından birlikte finanse edilmekte ve Avrupa Konseyi tarafından yürütölmektedir. Bu Projenin sözleşme makamı Merkezi Finans ve İhale Birimidir.

This Project is co-funded by the European Union, the Republic of Turkey and the Council of Europe and implemented by the Council of Europe. The Central Finance and Contracts Unit is the contracting authority of this Project.

<http://ifadeozgurlugu.taa.gov.tr>

www.coe.int/ankara

Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi
R.Tagore Cad. No: 10/8 06550 Çankaya, ANKARA
T : +90 (312) 468 84 64
F : +90 (312) 468 84 06

Avrupa Konseyi Avrupa kıtasının önde gelen insan hakları kuruluşudur. Kuruluşun 47 üyesinin 28'i Avrupa Birliği üyesidir. Tüm Avrupa Konseyi üyeleri insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü korumaya yönelik Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Sözleşmenin üye ölkelerdeki uygulamasını denetler.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

TUR